

Joanna Kłodkowska

PROCES ZMIAN SPOŁECZNYCH W OCHOTNICZYCH HUFCACH PRACY W ZAKRESIE PORADNICTWA ZAWODOWEGO

Ochotnicze Hufce Pracy (OHP) ulegają przekształceniom w związku ze zmianami politycznymi w Polsce, które zachodziły w latach 1989-1990. Istniała wówczas realna groźba rozwiązania organizacji, ponieważ podważano celowość jej istnienia. W wyniku zmian, które wciąż trwają, OHP nadal funkcjonuje. Starania aktorów organizacyjnych o dokonanie się przekształceń łączą się także z ich wysiłkami dotyczącymi prób przypomnienia o istnieniu OHP we współczesnym społeczeństwie polskim, bowiem jest ona postrzegana, zdaniem pracowników organizacji, jako „relikt przeszłości” lub jest w ogóle nieobecna w świadomości społecznej. Jedną z istotniejszych zmian dotyczących stanu społecznego to, jak zauważa Alicja Kargulowa, zanik pożądanych cech systemowych: spójności, dążenia do równowagi, jasnego podziału kompetencji i funkcji przypisanych instytucjom, wzajemna ich zależność od siebie i pojawienie się: tolerancji, autonomii instytucji, miejsca na przypadkowe, nieuporządkowane kontakty¹. Czy taka zmiana stała się udziałem działań poradniczych w OHP? W niniejszym artykule chciałabym przedstawić próbę moich poszukiwań odpowiedzi na pytanie: czego dotyczą zmiany społeczne w OHP w zakresie poradnictwa zawodowego?

Ponieważ Piotr Sztompka ujmuje zmianę społeczną jako „[...] różnicę między stanem systemu społecznego (grupy, organizacji) w jednym momencie czasu i stanem tego samego systemu w innym momencie czasu”², swoje rozważania dotyczące zmian społecznych dokonujących się w OHP oprę na porównaniu dwóch ostatnich okresów działalności organizacji, gdy nosiła ona już nazwę „OHP”, czyli Ochotniczych Hufców Pracy Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej w latach 1958-1989 oraz Ochotniczych Hufców Pracy po 1989 roku.

Odpowiedzi na postawione pytanie poszukuję w dokumentach, które traktuję jako wytwór ludzki odzwierciedlający relacje społeczne, sposoby myślenia, wzory działania, kulturowy ład. Stanowią one podstawę społecznych reguł obowiązujących w kontekście funkcjonowania, które są w sposób często intuicyjny, spontaniczny wcielane w życie

¹ A. Kargulowa, *Zmiany w orientacji i poradnictwie zawodowym w metodyczne przesłanki ich badań*, „Pedagogika Pracy”, z. 23, s. 122.

² P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2007, s. 437.

społeczności nimi się posługującej³. W swoim opracowaniu wykorzystam dokumenty tekstowe, czyli teksty pisane, takie jak: ustawy, uchwały, dekrety, zarządzenia, wytyczne, wyciągi z okólników, strategie organizacyjne, regulaminy wewnętrzne organizacji, instrukcje działalności, publikacje zwarte i artykuły badaczy organizacji młodzieżowych, artykuły ze zbiorów pokonferencyjnych, artykuły z Biuletynów OHP, strony WWW organizacji⁴.

Swoje przemyślenia będę prowadzić, opierając się na koncepcji stawania się społeczeństwa P. Sztompki i zawartych w niej rozważaniach na temat składników życia społecznego. Przeanalizuję pierwszy składnik życia społecznego – działania ludzi⁵ i zmiany dokonujące się w jego obszarze, czyli zmiany poradnictwa zawodowego wraz z jego klientami.

Przedstawiając koncepcję teorii stawania się społeczeństwa, P. Sztompka dokonuje wyszczególnienia typów struktur oraz procesów, którym podlegają struktury. Autor opisuje także wpływ struktur na ludzkie działania oraz aktywność aktorów społecznych zmierzających do zmiany i wytwarzania nowych struktur. Ustalenia te są dokonywane przy założeniu, że rozdzielenie, rozróżnienie struktur i zmian jest konieczne w celach metodologicznych, mimo świadomości niepodzielności, jednolitości, ścisłego powiązania badanej rzeczywistości społecznej. Taki sposób analizy i abstrakcji, wydzielenia fragmentów świata społecznego, zdaniem P. Sztompki, jest prawomocny w sensie naukowym⁶.

Życie społeczne składa się zatem z następujących elementarnych składników: działań ludzi, ludzkich interesów, reguł postępowania oraz idei i przekonań. Działania ludzi – najbardziej interesujące mnie w tym tekście – stanowią istotę społeczeństwa a połączenia między działaniami podejmowanymi przez pojedynczych aktorów społecznych, stanowią strukturę interakcyjną. Różne struktury interakcyjne można analizować niezależnie od osób wchodzących w jej skład i w nich działających, na przykład inna będzie postać struktury interakcyjnej przy bożonarodzeniowym stole, a inna w wojsku, bez względu na to, jaka rodzina przy nim zasiada lub jacy żołnierze tworzą jednostkę wojskową.

Proces zmian społecznych może prowadzić do reprodukcji społeczeństwa lub do jego emergencji. Reprodukacja struktury społecznej oznacza, że nic nie zmienia się w społeczeństwie, wręcz przeciwnie, można mówić o utrwalaniu, umacnianiu struktur społecznych. Zmiany te mają charakter codziennych, rutynowych procesów, na

³ S. Krzychała, B. Zamorska, *Dokumentarna ewaluacja szkolnej codzienności*, Wrocław 2008, s. 65-67.

⁴ *Ibidem*.

⁵ P. Sztompka, *Stawanie się społeczeństwa. Pomiedzy strukturą a zmianą*, [w:] *Zmiana społeczna. Teorie i doświadczenia polskie*, red. J. Kurczewska, Warszawa 1999, s. 40.

⁶ *Ibidem*, s. 39-40.

przykład: codziennie wykonywane czynności związane z pracą zawodową, pracami domowymi, obowiązkami rodzinnymi, wypoczynkiem. Mogą one być realizowane w cyklach wyznaczanych przez święta kościelne, cykle tygodniowe, roczne, okresy prac polowych, sezon urlopów, mogą odnosić się do zmian systemów gospodarczych, kadencji prezydentów, okresów prac parlamentów, które określają zmiany w obrębie systemów politycznych. Struktury stanowią puste ramy, formy, które w toku działalności są wypełniane treścią i w ten sposób podtrzymywane przez wykonywanie rutynowych czynności. Sposoby reprodukcji są różne w poszczególnych typach struktur. Struktura interakcyjna jest reprodukowana przez podtrzymywanie interakcji, kontaktów, używanie kanałów komunikacyjnych⁷.

Zmiany społeczne zaburzające rutynę codzienności, zmiany nowe, istotne zachodzą w toku emergencji, czyli procesów wyłaniania się, pojawiania nowych struktur społecznych. Zmiany mogą obejmować dziedziny życia o różnorodnym zasięgu i znaczeniu – od zmian w modzie, stylach muzycznych, zachowaniu ludzi, sposobie życia, do przemian w obrębie systemu politycznego, które dotyczą zezwolenia na swobodne tworzenie partii politycznych, zmian w systemie gospodarczym, polegających na pozwoleniu na swobodny handel i przywróceniu prywatnej własności przedsiębiorstw. Zmiany te nadają życiu społecznemu nowy charakter, życie zaczyna biec innym torem. P. Sztompka pisze: „Procesy emergencji strukturalnej sprawiają więc, że społeczeństwo nie jest zastygłe w starych, odwiecznych formach, lecz ulega stale przekształceniom. I znów cała zagadka tych procesów kryje się w działaniach ludzi, ale innych niż poprzednio – nie rutynowych, lecz innowacyjnych”⁸.

Działania podejmowane przez uczestników życia społecznego powodują wyłanianie się: nowych struktur interakcyjnych w toku nawiązywania nowych kontaktów, stosunków, powstawania nowych grup⁹ (tab. 1).

Tabela 1. Struktura i zmiana

Składnik życia społecznego	Typ struktury społecznej	Zmiana społeczna w obrębie struktury systemu	
		reprodukcja struktur społecznych	emergencja struktur społecznych
Działania ludzi	struktura interakcyjna	podtrzymywanie interakcji, kontaktów, używanie kanałów komunikacyjnych	wyłonienie nowych systemów, nawiązanie nowych kontaktów, pojawienie się nowych stosunków, powstanie nowych grup

Źródło: opracowanie własne na podst.: P. Sztompka, *Stawanie się społeczeństwa. Pomiędzy strukturą a zmianą*, [w:] *Zmiana społeczna. Teorie i doświadczenia polskie*, red. J. Kurczewska; idem, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*.

⁷ *Ibidem*, s. 43-44.

⁸ *Ibidem*, s. 45.

⁹ *Ibidem*.

Zdaniem P. Sztompki struktury społeczne stanowią ramy, w których przebiega, zmienia się i tworzy życie społeczne, są czynnikiem współdeterminującym działania. Determinacja strukturalna może mieć charakter negatywny – wówczas struktury będą tworzyć bariery dla działań, będą ograniczać je i ich repertuar. Charakter pozytywny współdeterminującego czynnika działań wyzwala je, wspomaga i stymuluje. Ograniczenia lub stymulacja do działań ludzi odbywa się w obrębie wszystkich typów struktur społecznych¹⁰.

Ochotnicze Hufce Pracy Federacji SZMP w latach 1958-1989

Ze względu na społeczne zapotrzebowanie i tradycję działalności na rzecz młodzieży oraz pogłębiający się kryzys edukacyjny, po 2,5 latach z inicjatywy organizacji młodzieżowych Rada Ministrów 13 czerwca 1958 roku powołała OHP¹¹. Decyzja ta została podjęta, ponieważ w latach 1955-1957 aż 36-40% młodzieży w stosunku do młodych ludzi (14-17 lat) rozpoczynających naukę nie kończyła szkoły podstawowej. Dwieście tysięcy młodzieży miejskiej nie uczyło się i nie pracowało. Rosła liczba młodzieży niewykwalifikowanej rozpoczynającej pracę. W roku 1957 było to 70% młodzieży przystępującej do pracy¹². Uchwała zobowiązywała także ministerstwa i rady narodowe, inne organy państwowe do udzielania pomocy OHP we właściwym wykonywaniu zadań¹³.

Dziewiętnastego marca 1974 roku została podpisana uchwała, mająca na celu rozdzielenie zadań związanych z realizacją przez OHP programu powszechnej aktywizacji społeczno-zawodowej młodzieży. Program określał cele i zadania organizacji, które powinny być wypełniane w ścisłym powiązaniu z potrzebami gospodarki narodowej i skoncentrowane wokół obiektów objętych patronatem ruchu młodzieżowego oraz przyczyniać się do terminowego wykonywania inwestycji centralnych, regionalnych i lokalnych¹⁴. Zarządzenie Komendanta Głównego Ochotniczych Hufców Pracy Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (OHP FSZMP) z 29 września 1973 roku, w sprawie zasad organizacji przez OHP FSZMP uroczystości państwowych i hufcowych, określało szczegóły zadań powierzanych OHP FSZMP, którymi były: „[...] wychowanie przez pracę, podnoszenie kwalifikacji ogólnych i zawodowych, przysposobienia obronnego oraz kształtowanie postaw ideowo-moralnych wśród junaków”¹⁵.

¹⁰ *Ibidem*, s. 46-48.

¹¹ Uchwała nr 201 Rady Ministrów z 13 czerwca 1958 r. w sprawie organizowania i pracy Ochotniczych Hufców Pracy Związku Młodzieży Socjalistycznej (DzU nr 5E z 1958 r., poz. 22).

¹² M. Najdychor, *Powstanie, rozwój i transformacja Ochotniczych Hufców Pracy*, „Rynek Pracy”, numer specjalny, czerwiec 2003, s. 17-18.

¹³ http://www.ohp.pl/?id=27&id_menu_r=27 [dostęp: 24.05.2008].

¹⁴ Uchwała Komitetu Wykonawczego Rady Głównej Federacji SZMP w sprawie realizacji przez OHP programu aktywizacji społeczno-zawodowej młodzieży, Warszawa 19 marca 1974 r.

¹⁵ Zarządzenie nr 13/ZZ/73.

Poradnictwo zawodowe

W imieniu społeczeństwa OHP FSZMP świadczyły pomoc młodzieży, która nie mogła odnaleźć się w nowej rzeczywistości społecznej, „[...] tej, która sama nie potrafi właściwie pokierować swymi losami, bądź nie pozwalają jej na to aspiracje, tradycje jej najbliższych środowisk”¹⁶. W związku z tym OHP FSZMP podejmowały działania w celu ukazywania młodzieży ważnych zadań i angażowania jej w ich realizację. Zadania te wynikały z zapotrzebowania gospodarki narodowej na pracę, głównie w rolnictwie i budownictwie mieszkaniowym¹⁷. Działalność, jak ją określam – poradnicza w ramach OHP FSZMP odbywała się pod hasłem „wychowanie przez pracę” i była realizowana w formie pomocy młodzieży w wyborze zawodu oraz przez rozbudzenie zainteresowań zawodami deficytowymi¹⁸. W tym celu utworzono ochotnicze hufce specjalistyczne, stosownie do założeń programowych praktyk produkcyjnych. Uczniów, zgodnie z wytycznymi, podzielono na hufce różnych zawodów branż przemysłowych i gospodarczych. Jednostki te wymagały odmiennych warunków programowo-produkcyjnych oraz techniczno-zawodowych. Szczególnie cenione były hufce o kierunkach: mechanizacji, rolnictwa, budownictwa wiejskiego i przemysłowego, gospodarki komunalnej, melioracji wodnej. Do ochotniczych hufców specjalistycznych byli przyjmowani uczniowie zdrowi i dobrze rozwinięci fizycznie¹⁹. Ochotniczy Hufiec Pracy FSZMP świadczyły także pomoc w przystosowaniu się do roli pracownika, adaptacji do warunków panujących w zakładzie pracy, wdrażaniu do obowiązującego regulaminu pracy, stosunków społecznych, zwyczajów panujących w brygadzie oraz stwarzały możliwość poznania junaka przez mistrza, który decydował w przeszłości o jego zatrudnieniu²⁰.

Działalność OHP FSZMP była nadzorowana przez Komendę Główną, pierwszym Komendantem Głównym został płk Władysław Dąbrowski, powołano komendy wojewódzkie OHP FSZMP i komendy zgrupowania w rejonach, w których znajdowała się większa liczba hufców. Prace podejmowane przez młodzież dotyczyły głównie budownictwa, obejmowały prawie wszystkie duże budowy w Polsce, stocznie, cementownie, warszawskie osiedla mieszkaniowe. Młodzież OHP FSZMP pracowała przy budowie dróg i kolejki wąskotorowej Rzepedź–Moczarnie w Bieszczadach dla Przedsiębiorstwa Kolejowego nr 9, w Kombinacie Górniczo-Energetycznym w Turossowie, przy

¹⁶ E. Rodziejewicz, *Ochotnicze Hufce Pracy szansą życiową młodzieży nie uczącej się i nie pracującej (na przykładzie województwa gdańskiego)*, [w:] *Oświata i Pedagogika w Polsce i na świecie 1970*, Studia Pedagogiczne XXIX, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 138.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, s. 140.

¹⁹ Wyciąg z okólnika Ministra Oświaty z 17 kwietnia 1965 r. w sprawie organizacji OHP ZMS i ZMW w szkołach zawodowych.

²⁰ E. Rodziejewicz, *Ochotnicze Hufce Pracy jako instytucja wychowawcza w świetle założonych celów i środków działania. Rocznik Pedagogiczny*, [w:] *Oświata i Pedagogika w Polsce i na świecie 1971*, „Rocznik Pedagogiczny” 1974, t. 1, s. 164.

rozbudowie hut Batory i Kościuszko, Katowice, Petrochemii w Płocku, elektrowni Kozienice, Fabryki Samochodów Małolitrażowych w Tychach, przy odbudowie Zamku Królewskiego w Warszawie, budowie Magistrali Hutniczo-Siarkowej, elektrowni Belchatów, tarnobrzeskiego zagłębia siarkowego, budowie Zakładów Chemicznych w Oświęcimiu, huty mieszczącej się w Miasteczku Śląskim, w lublińskiej fabryce samochodów ciężarowych, Rybnickim Okręgu Węglowym, Lubińskim Zagłębiu Miedziowym, w Zakładach Celulozowo-Papierniczych w Świeciu.

Praca bieszczadzkich hufców w Mikołowie, Przysłupie i Wetlinie zaczęła się naborem od 20 czerwca 1958 do 30 listopada 1958 roku. Łącznie cztery hufce przyjęły 1200 junaków. Następnie trzy miesiące później utworzono hufce na Śląsku, gdzie w październiku 1958 roku powstał pierwszy stacjonarny hufiec pracy. W tym samym czasie został powołany hufiec w Zgorzelcu, Turosszowie i Bogatyni. W kwietniu zaczęły działać hufce pracy w Częstochowie oraz Szczecinie. Brały one udział w pracach przedsiębiorstwa budownictwa miejskiego.

Następne hufce powstały między innymi w Rudzie Śląskiej przy Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego (PBP), w Sosnowcu (PBP), Jastrzębiu Zdroju (Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjnych), Chorzowie (Huta Batory), Jaworznie (Krakowskie Przedsiębiorstwo Budownictwa), Poznaniu (Fabryka Łożysk Toczyńskich), Zabrze-Makoszowach (Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłu Węglowego), Bielsku-Białej (Bielskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego), w Kędzierzynie (Zakłady Azotowe i Zakłady Chemiczne)²¹.

Klienci – Junacy

Uchwała powołująca OHP FSZMP zawierała informacje na temat tego, kto może się do nich zgłaszać. Była to młodzież miejska i wiejska w wieku od 18 do 24 lat. W uzasadnionych przypadkach, pod warunkiem, że nie jest naruszany obowiązek szkolny i stan zdrowia jest dobry, OHP FSZMP przyjmowały także młodzież męską od 16 do 18 roku życia²².

W 1966 roku Rada Ministrów przyjęła uchwałę, która miała duże znaczenie dla rozwoju OHP²³. Ustawa umożliwiała rozszerzenie upoważnienia do organizacji hufców, powołanie hufców stacjonarnych dla dziewcząt, uprawomocniła hufce studenckie, dookreśliła wiek junaków – 16-24 lata oraz wprowadziła zasadniczą służbę wojskową

²¹ http://www.ohp.pl/?id=27&id_menu_r=27 [dostęp: 24.05.2008].

²² Uchwała nr 185 Rady Ministrów z 30 czerwca 1972 r. w sprawie Ochotniczych Hufców Pracy Związku Młodzieży Socjalistycznej i Związku Młodzieży Wiejskiej, s. 9.

²³ Uchwała nr 55 Rady Ministrów z 1 marca 1966 r. w sprawie dalszego rozwoju i działalności Ochotniczych Hufców Pracy Związku Młodzieży Socjalistycznej i Związku Młodzieży Wiejskiej (MP nr 11 z 1966 r., poz. 75).

w systemie obrony terytorialnej w dwuletnich hufcach stacjonarnych. Po przyjęciu uchwały zostały powołane hufce, których kształt przetrwał do 1989 roku.

Junak, zasilający szeregi OHP powinien:

- 1) właściwie rozumieć to, co jest postępowe i twórcze;
- 2) reprezentować postawę socjalistycznego patriotyzmu, która wyraża się stanem gotowości do najwyższych poświęceń dla Ojczyzny, dumą z bohaterskiej przeszłości Polski i jej bohaterów narodowych, przywiązaniem do kultury narodowej;
- 3) mieć system wartości – nowych społecznych i ideowych, wyrosłych na socjalistycznym podłożu ustrojowym;
- 4) być dzielny i zaangażowany oraz w pełni przygotowany do wykonywania zawodu;
- 5) szanować symbole narodowe: godło, sztandar, hymn państwowy lub młodzieżowy;
- 6) umieć właściwie współżyć w zespole, a także rzetelnie i solidnie działać dla wspólnego dobra;
- 7) być wprowadzony w życie zbiorowe, umieć myśleć kategoriami ogólnospołecznymi, podejmować wspólne decyzje, być emocjonalnie związanym z hufcem, kadrami opiekuńczo-wychowawczą i zakładem pracy²⁴.

Ochotnicze Hufce Pracy po 1989 roku

Po upadku systemu komunistycznego w Polsce w 1989 roku trwała publiczna debata nad sensem istnienia OHP, które były utożsamiane z reliktem PRL. W samej organizacji również narastało niezadowolenie pracowników cywilnych z rządów wojskowych. Wobec postępującej transformacji ustrojowej działalność OHP jawiła się jako bezużyteczna. W roku 1990 ze struktur OHP wycofano oddziały obrony cywilnej i kadre oficerską. Rozpoczęto starania o przetrwanie organizacji oraz całkowitą zmianę jej wizerunku. Batalia o OHP przeniosła się do parlamentu, gdzie przedstawiono argumenty przemawiające za dalszą użytecznością społeczną OHP. Zaprezentowana wizja przyszłej działalności organizacji spotkała się z aprobatą, która została wyrażona przez dwie ustawy: z 7 września 1991 roku o systemie oświaty oraz z 16 października 1991 roku o zatrudnieniu i bezrobociu. Stały się one podstawą do wydania przez Radę Ministrów rozporządzenia z 8 września 1992 roku w sprawie OHP, ustawy z 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, które określały ramy ich działalności w nowych warunkach społeczno-gospodarczych²⁵.

²⁴ Zarządzenie nr 13/ZZ/73.

²⁵ M. Najdychor, *op. cit.*, s. 20-21.

Poradnictwo zawodowe

Do 2004 roku Ochotnicze Hufce Pracy zajmowały się poradnictwem zawodowym w ramach usług Centrów Edukacji i Pracy Młodzieży (CEiPM) i działających w jego ramach klubów pracy, koncentrujących się na nauce aktywnego poszukiwania zatrudnienia. W 2003 roku Komendy Wojewódzkie OHP na zlecenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej rozpoczęły powoływanie w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych Szkolnych Ośrodków Kariery (SzOK) i nadzorowanie ich działalności. Wraz z wejściem w życie Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w 2004 roku powstała inicjatywa integracji działań związanych z poradnictwem zawodowym w OHP. Ten projekt miał się przyczynić także do skorelowania działań poradniczych podejmowanych w dziedzinie edukacji i pracy. Ideą korelacji poradniczych oddziaływań jest dominujące w krajach unijnych przeświadczenie o konieczności pomagania młodzieży w konstruowaniu własnej ścieżki kariery w kolejnych etapach jej życia, w trakcie różnych podejmowanych przez nią aktywności, podczas nauki szkolnej, po jej zakończeniu, podczas poszukiwania zatrudnienia.

Działalność poradnicza jest zintegrowana z działaniami wychowawczymi i jest określana jako „wychowanie dla rynku pracy”. Efektem tych oddziaływań dla podmiotu wychowawczego ma być postawa odpowiedzialności za własne życie, świadomość możliwości kształtowania własnej przyszłości na podstawie indywidualnych decyzji i wyborów. Natomiast społecznym efektem oddziaływań wychowawczych ma być zapobieganie wykluczeniu społecznemu, marginalizacji i bezrobociu²⁶. Za szczególnie istotne w obszarze rynku pracy uznano działania obejmujące: aktywizację zawodową młodych ludzi, którzy wchodzą na rynek pracy, szkolenia, doradztwo i pośrednictwo pracy²⁷.

W związku z poradniczą działalnością OHP rozpoczęły tworzenie ogólnopolskiego systemu informacji zawodowej i poradnictwa zawodowego, w skład którego wchodzi: CEiPM, Mobilne Centra Informacji Zawodowej (MCIZ), Młodzieżowe Centra Kariery (MCK), Platforma Programowa OHP dla Szkoły oraz Centralny Ośrodek Metodyczny Informacji Zawodowej (COMIZ)²⁸.

Ochotnicze Hufce Pracy kładą nacisk na poradnictwo i informację zawodową, czyli umiejętność aktywnego i elastycznego planowania własnej ścieżki rozwoju zawodowego, która będzie prowadziła do znalezienia zatrudnienia. Te działania są prowadzone

²⁶ *Główne zadania, zasady funkcjonowania, struktury jednostek organizacyjnych Ochotniczych Hufców Pracy*, Warszawa 2005, s. 17.

²⁷ K. Kenczew - Pałasz, *Cele strategiczne Ochotniczych Hufców Pracy*, „Rynek Pracy” czerwiec 2003, numer specjalny, s. 26-27.

²⁸ E. Hałubek-Święta, M. Trzeciak, E. Żywiec-Dąbrowska, *Ogólnopolski system poradnictwa zawodowego tworzony przez Ochotnicze Hufce Pracy*, [w:] *Poradnictwo zawodowe w OHP i szkołach*, z. 2, Warszawa 2006, s. 9-10.

na podstawie skutecznej informacji, znajomości rynku pracy, gospodarki i sytuacji społeczno-ekonomicznej w kraju i regionie. Odbywa się to w ramach: grupowego poradnictwa zawodowego, warsztatów znajomości rynku pracy i poruszania się po nim, społeczno-zawodowego poradnictwa indywidualnego. Te prace są realizowane w celu usprawniania procesu poradnictwa zawodowego, objęcia działaniami grupowymi 120 tysięcy młodzieży rocznie i indywidualnymi 100 tysięcy²⁹.

Organizacja prowadzi również działalność z zakresu pośrednictwa pracy w ramach Młodzieżowych Biur Pracy, które gromadzą informacje o zawodach potrzebnych na lokalnych rynkach pracy, udzielają porad na temat możliwości zdobycia zawodu, reorientacji zawodowej, kierują na kursy zawodowe. Następną jednostką OHP świadczącą pomoc poradniczą są Kluby Pracy. Wraz z udziałem socjologów, psychologów i pedagogów w ramach ich działań są organizowane warsztaty dotyczące sposobów poszukiwania pracy, również są udzielane porady indywidualne. Zadaniem Klubów Pracy jest także dbałość o dobry stan psychiczny młodzieży, zapobieganie degradacji intelektualnej, a także kształtowanie zaradności i poczucia pewności siebie. Mobilne Centra Informacji Zawodowej świadczą swoje usługi przez indywidualne poradnictwo zawodowe, grupowe poradnictwo zawodowe, indywidualną i grupową informację zawodową. Ich zaletą jest wyposażenie w mikrobusy, sprzęt komputerowy, urządzenia techniczne i biblioteczki, dlatego też głównymi klientami MCIZ są osoby z małych miast i gmin na terenach wiejskich i popegeerowskich. Kolejną jednostką są MCK, oferujące pomoc w podejmowaniu decyzji zawodowych z uwzględnieniem aspektów przedsiębiorczości i samozatrudnienia. Również Ośrodki Szkolenia Zawodowego świadczą usługi z zakresu szkoleń i kursów zawodowych, które mają podnosić kwalifikacje osób bezrobotnych, na pracę których jest zapotrzebowanie w danym regionie. Koordynatorem wszystkich działań z zakresu poradnictwa i informacji zawodowej jest COMIZ OHP w Warszawie. Ochotnicze Hufce Pracy w ramach przedsięwzięcia Platforma Programowa „OHP dla Szkoły” wspierają doradców zawodowych z SzOK, a także udostępniają im swoje zasoby metodyczne. Platforma Programowa „OHP dla Szkoły” to ogólnopolski portal internetowy, na którym są zamieszczane informacje dla młodzieży i absolwentów OHP oraz w jej ramach odbywają się szkolenia dla doradców OHP i SzOK w formie e-learningu. Pracownicy Platformy OHP zajmują się również organizacją targów i giełd edukacyjnych, zajęć warsztatowych dla młodzieży i doradców zawodowych. Do jej działalności należy także organizowanie cyklicznych, wojewódzkich i ogólnopolskich spotkań doradców zawodowych i Szkolnych Ośrodków Kariery w formie seminariów i konferencji³⁰.

²⁹ *Strategia Ochotniczych Hufców Pracy na lata 2003-2010*, s. 22.

³⁰ http://www.ohp.pl/?id=41&id_menu_r=41 [dostęp: 28.11.2008].

Klienci – uczestnicy

Działalność OHP ma na celu umożliwienie młodzieży realizację obowiązku szkolnego i nauki oraz naukę zawodu w ramach organizacji. Ofertę edukacyjną realizowaną zgodnie z wymogami polskiego systemu oświaty OHP kierują do młodzieży w wieku od 15 do 18 lat, która pragnie realizować obowiązek szkolny wraz z nauką zawodu i pracą zarobkową. Odbывается to poprzez uzupełnianie wykształcenia ogólnego w zakresie szkoły podstawowej albo gimnazjum i równoczesne wykonywanie pracy lub zdobywanie kwalifikacji zawodowych na poziomie szkoły zawodowej. Kształcenie ogólne i zawodowe odbywa się w szkołach publicznych i jest bezpłatne, natomiast praktyczną naukę zawodu uczestnik odbywa u pracodawców zewnętrznych, na przykład u rzemieślników, czy też w tak zwanych gospodarstwach pomocniczych. Nauka zawodu, trwająca dwa lub trzy lata, kończy się otrzymaniem świadectwa ukończenia szkoły oraz po zdanym bezpłatnym egzaminie z przygotowania zawodowego – tytułem zawodowym lub zaświadczeniem o ukończeniu przyuczenia do pracy. Świadectwo ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej umożliwia kontynuację nauki na poziomie szkoły średniej³¹ (tab. 2).

Tabela 2. Zmiany w obrębie składników życia społecznego w OHP

Składnik życia społecznego – działania ludzi	OHP w latach 1958-1989	OHP po 1989 roku
Ogólny charakter działań	działania skierowane na realizację zadań dla dobra państwa działania wychowawcze, mające na celu wychowanie świadomego obywatela Polski Ludowej	działania skierowane na realizację zadań dla dobra jednostki, państwa i Unii Europejskiej, działania wychowawcze, mające na celu wychowanie świadomego obywatela Polski i Europy
Poradnictwo zawodowe	działania dotyczące pomocy młodzieży w dostosowaniu się do nowych warunków społecznych i zapotrzebowań gospodarki, wychowanie przez pracę, dopasowanie młodzieży do zawodów deficytowych, pomoc w adaptacji w zakładzie pracy	poradnictwo zawodowe, informacja zawodowa, pośrednictwo pracy, planowanie kariery, wspieranie poradniczej działalności szkół, organizowanie cyklicznych konferencji i seminariów dla doradców OHP i szkolnych cel działalności: wszechstronny rozwój młodzieży, zapobieganie bezrobociu działania w ramach zintegrowanego systemu usług poradniczych, uwzględniającego różne etapy rozwoju i działalności młodzieży forma działalności: poradnictwo grupowe i indywidualne, stacjonarne i wyjazdowe, przedsiębiorczość i samozatrudnienie
Klienci poradnictwa	„junacy” – młodzież miejska i wiejska (16-24 r.ż.) niepracująca i nieucząca się, młodzież studencka, która zdobywa zawód i przeszkolenie wojskowe	„uczestnicy” – młodzież zaniedbana społecznie (15-18 r.ż.) pragnąca realizować obowiązek szkolny wraz z nauką zawodu

Źródło: opracowanie własne.

³¹ http://www.ohp.pl/?id=820&id_menu_r=91 [dostęp: 28.11.2008].

Kierunki zmian społecznych w OHP w zakresie poradnictwa zawodowego

Ochotnicze Hufce Pracy w latach 1958-1989 dążyły do realizacji wizji orientacji i poradnictwa zawodowego jako jednolitego systemu społecznego³², który służyłby urzeczywistnianiu planu „gospodarowania” junakami jako przedmiotami realizującymi zadania dla dobra państwa. Organizacja zabiegała o stałość celów nadających kierunek działalności, podejmowana aktywność poradnicza i wychowawcza zmierzała do utrzymywania określonej wizji państwowości wśród młodzieży funkcjonującej w szeregach organizacji. Ochotnicze Hufce Pracy funkcjonujące w latach 1958-1989 wydawały się zatem dbać o utrzymanie swojego *status quo* i w tym celu reprodukować kształt składników życia społecznego, dążąc do utrwalania, umacniania struktur społecznych.

Indywidualne potrzeby młodzieży i ich wybory zawodów były sprawą drugorzędną, ponieważ musiały być podporządkowane interesom państwa, które działało w myśl planu społeczno-gospodarczego rozwoju. Junacy byli „urabiani” na kształt społecznie użytecznych obywateli. Wymuszano na nich adaptowanie się do z góry narzuconych warunków życia, podejmowanie działalności zgodnej z oczekiwaniami polityczno-społecznymi.

Po 1989 roku OHP jako organizacja i instytucja społeczna zmieniała się wraz z kontekstem jej funkcjonowania. Przede wszystkim zmienili się „klienci” organizacji. Coraz częściej, oprócz osób bezradnych, z usług poradniczych korzystali młodzi ludzie chcący zorganizować sobie przestrzeń do własnej aktywności zawodowej, poddać refleksji pomysły na karierę, własne inicjatyw zawodowe, możliwości, zdobyć informacje o szansach na rynku pracy. Podobnie jak we wcześniejszym okresie działalności OHP, organizacja dążyła do utworzenia systemu o nazwie „ogólnopolski system informacji zawodowej i poradnictwa zawodowego”, lecz tym razem ma być to system charakteryzujący się otwartością na zmieniające się otoczenie, współpracę ze środowiskami lokalnymi i partnerami z zagranicy, dostępnością, czego wyrazem jest utworzenie MCIZ. Organizacja również deklaruje gotowość do dopasowywania świadczonych usług do potrzeb uczestników i wymogów rynku pracy, dbałość o dobro jednostki, jej wszechstronny rozwój, pomoc w doborze jej ścieżki rozwoju zawodowego do indywidualnych zainteresowań, możliwości i pragnień. Moim zdaniem, w przypadku procesów ujawnianych w dokumentach i wytworach kulturowych OHP, takich jak na przykład materiały pokonferencyjne lub biuletyny, można mówić o emergencji składników życia społecznego, ponieważ według analizowanych materiałów, wyłaniają się wciąż nowe cele działalności dostosowywane do zmieniającego się kontekstu społeczno-politycznego.

---

³² Zob.: Uchwała Rady Ministrów nr 110 w sprawie doskonalenia i rozwoju systemu orientacji i poradnictwa zawodowego (3 maja 1974 r.).

Nawiązywały się nowe kontakty, nowe stosunki z zainteresowanymi grupami, od których oczekuje się wnoszenia nowej myśli, nowej jakości oraz zaangażowania w tworzenie kształtu organizacji. Pojawiły się nowe wartości, zmieniły się przekonania o świecie, były dopuszczane nowe sposoby interpretowania rzeczywistości (tab. 3).

Tabela 3. Kierunki zmian społecznych w OHP w zakresie poradnictwa zawodowego w latach 1958-1989 i po 1989 r.

	Typ organizacji działań poradniczych		Procesy zachodzące w poradnictwie zawodowym	Radzący się	Charakter działalności
OHP w latach 1958-1989	podejście systemowe	Jednolity system społeczny	ciągłość zachowawczość adaptacja reprodukcja	„urabiany”	działania skierowane na realizację zadań dla dobra państwa
OHP po 1989 r.		ogólnopolski system informacji zawodowej i poradnictwa zawodowego	zmiennosc otwartosc dostępność elastyczność emergencja	zaradny/bezradny	działania skierowane na realizację zadań dla dobra jednostki, państwa i Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie własne.

Zakończenie

W niniejszym tekście podjęłam próbę zarysowania zmian społecznych w zakresie poradnictwa zawodowego dokonujących się w OHP, na podstawie analizy tekstów oficjalnych, wytwarzanych dla organizacji lub przez nią oraz artykułów dotyczących jej działalności. Zmiany społeczne przybierały postać przekształceń organizacji z OHP, będących jednolitym systemem reprodukującym określony porządek społeczny, na OHP dążące do bycia elastycznym systemem, w ramach którego w toku procesu emergencji może się pojawić lepsza jakość życia społecznego, z OHP będących narzędziem państwa do urzeczywistniania idei wychowania społecznie użytecznych obywateli, na OHP służące dobru jednostek – obywateli polskich i członków Unii Europejskiej. Jest to modyfikacja wciąż trwającego procesu, który aspiruje do bycia w zgodności z wytycznymi zawartymi w Strategii Ochotniczych Hufców Pracy na lata 2003–2010³³. Zmiany deklarowane „na papierze” są jednak wcielane w życie przez pracowników – aktorów organizacyjnych, podejmujących wysiłki związane z radzeniem sobie z ich konsekwencjami, stając się podmiotami uczestniczącymi w przeobrażeniach. Od nich

³³ *Strategia Ochotniczych Hufców...*, s. 16.

zależy zatem, czy i w jakim zakresie zmiany dokonają się oraz czy kierunek zmian będzie zgodny z oczekiwaniami ich inicjatorów.

**PROCESS OF SOCIAL CHANGES IN VOLUNTARY LABOR CORPS
FROM PERSPECTIVE OF VOCATIONAL COUNSELING**

S u m m a r y

The paper attempts to outline social changes in vocational counseling that take place in the Voluntary Labour Corps (VLC). The analysis of records concerning the activities undertaken by the VLC has provided the basis for the research. The authoress's reflections draw on Piotr Sztompka's Theory of Social Becoming.

Social changes in the VLC take shape of twofold transformations. First, the VLC transforms from a homogeneous system that reproduces a certain social order into an organization that aims at being a flexible system, within the frames of which, in the process of emergence, the quality of social life may improve. Secondly, the VLC, treated as a state tool to realise the idea of raising socially useful citizens, transforms into the VLC which would serve the good of individuals – that is Polish citizens and the EU members.

This transformation is an ongoing process, which aspires to be in accordance with the guidelines set within the strategy for the VLC for the years 2003-2010.